

Sommaire

ACTIVITES DE L'ASSOCIATION

Page 1

Prochaines activités
Rentrée 1991

Pages 2 et 3

Compte rendu de
Assemblée générale
du 5 avril 1991,
Rapport financier

Pages 4 et 5

Quinzaine culturelle

INFORMATIONS DIVERSES

Pages 2 et 7

Carnet

FETE D'AUTOMNE A CHELLES

Page 6

Venez au stand de l'ACAM
20 et 21 septembre 1991

DIASPORA

Page 7

On nous écrit
de Roumanie :
Tigrane Ter-Krikorian

EPHEMERIDES

Pages 8, 9, 10 et 11

Les événements de la vie
arménienne, 1921-1930

Page 12

Décès du professeur
Frédéric FEYDIT

Page 12

Rencontre avec le président
de la République d'Arménie
Levon TER-PETROSSIAN

RENTREE 1991

PROCHAINES ACTIVITES

DE L'ACAM

En trois années d'existence, nous sommes arrivés à développer notre présence non seulement à Noisy-le-Grand (Fête des Bords de Marne, concerts choral et musical, Forum des associations, Quinzaine Culturelle) et dans les communes voisines de Champigny-sur-Marne (Fête du cochon, Pique-nique annuel, Fête des Pâquerettes), Bry-sur-Marne (Exposition et Messe) et Chelles (Braderie), mais aussi plus loin, comme on peut le constater :

- à Alfortville, avec la Maison de la Culture arménienne, une exposition de dessins d'illustrations des contes arméniens

- à Paris, dans l'immeuble Ventadour de la Banque de France, grâce à l'organisation remarquable de notre ami Raymond JEANNE, de l'Association artistique de la Banque de France, une triple exposition de dessins d'illustrations des contes arméniens, de photographies et de copies de miniatures, et deux conférences-débat.

Pour la rentrée de septembre, un certain nombre d'activités sont déjà programmées (voir ci-dessous) et nous avons d'autres projets en vue. Mais pour la réalisation de ces activités, il est nécessaire d'agrandir nos équipes opérationnelles. Pour cela, nous faisons appel à toutes les bonnes volontés et aux personnes motivées.

Manifestez-vous dès le début du mois de septembre, en contactant les responsables d'activités :

- cours d'arménien pour adolescents et adultes débutants (3ème année successive de cours) :

Mme MORILLE, tél. 60.08.14.38

- cours pour adolescents, moyens et confirmés (création cette année) :

Mme MORILLE, tél. 60.08.14.38

- cours de danses traditionnelles (création cette année) :

Mme CILIAN, tél. 43.03.20.00

- rencontres de jeunes :

Arsène CILIAN, tél. 43.03.20.00

- autres activités, animation, expositions, questions d'ordre général :

Philippe PILIBOSSIAN, tél. 43.04.69.25.

Le président de l'ACAM
Philippe PILIBOSSIAN

Compte rendu
de l'Assemblée Générale
du 5 avril 1991

Continuité de l'action.

L'an 1991, le vendredi 5 avril, à 20 heures,

Les membres de l'ACAM se sont réunis en Assemblée Générale Ordinaire à la MPT Eugène Pottier, 111 piazza Mont-d'Est, à Noisy-le-Grand, sur la convocation individuelle adressée à chacun d'eux par le conseil d'administration.

Il a été dressé une feuille de présence qui a été signée par chaque membre de l'association entrant en séance, tant en son nom personnel que comme mandataire.

Constitution du bureau de l'Assemblée

L'Assemblée désigne comme président de séance: Philippe PILIBOSSIAN, président de l'association et comme assesseurs scrutateurs : Suzanne MORILLE et Jean-Pierre HATCHIKIAN, membres du bureau de l'association.

Le bureau ainsi constitué, le président constate d'après la feuille de présence que les membres présents ou représentés réunissent plus de 35 % des membres de l'association. Le quorum nécessaire étant atteint, le président constate alors que l'assemblée se trouve régulièrement constituée et ouvre la séance.

Il est déposé sur le bureau : la feuille de présence, les pouvoirs ; le texte de la lettre de convocation adressée à chaque membre de l'association ; les statuts de l'association et l'ordre du jour : rapport moral du conseil d'administration pour l'exercice 1990, rapport financier et approbation des comptes de l'exercice 1990, questions diverses.

Rapport moral du conseil d'administration

Le président PILIBOSSIAN donne lecture à l'assemblée du rapport moral du conseil d'administration. Ce rapport a été publié dans le n° 11 du *Bulletin de l'ACAM*.

Après discussion et toutes explications étant données, il est procédé au vote : - contre : 0 ; - abstention : 0 ; - pour : 47.

Le rapport moral est donc approuvé à l'unanimité.

Rappel : le dernier renouvellement par tiers tous les deux ans des membres du conseil a eu lieu à l'assemblée générale de 1990.

Rapport financier, approbation des comptes

Mme MORILLE, trésorier, présente les comptes de l'association, arrêtés au 31/12/90. Voir page 3 de ce *Bulletin*.

Après discussion et toutes explications étant données, il est procédé au vote : - contre : 0 ; - abstention : 0 ; - pour : 47.

Les comptes sont donc approuvés à l'unanimité et quitus est donné au trésorier.

Les questions diverses concernant les activités de l'exercice 1991 ont également retenu l'attention de l'Assemblée et ont particulièrement porté sur les points suivants : développement des activités en faveur des jeunes, rencontre d'autres communautés de la diaspora, relations avec d'autres associations et insertion dans la vie culturelle locale.

L'ordre du jour étant épuisé, la séance est levée à 22 heures.

Le secrétaire de l'ACAM
Jean-Pierre HATCHIKIAN

**JOYEUX ANNIVERSAIRE
EN JUILLET 91**

- le 3, Lucien SIYAHIAN, Champs-sur-Marne
- le 3, Hagop YAYLA, Villemomble
- le 7, Jocelyne GUIRAGOSSIAN, Bry-sur-Marne
- le 8, Jean-Pierre KIBARIAN, Paris
- le 9, Gabriel HATCHIKIAN, Chatou
- le 9, Tigrane ZARTARIAN, Neuilly-sur-Marne
- le 10, Jacqueline YEREBAKANIAN, Noisy-le-Grand
- le 11, Sylvette HAKOPIAN, Paris
- le 13, Sandra NALCHAJIAN, Noisy-le-Grand
- le 20, Lionel KURKDJIAN, Gournay-sur-Marne
- le 21, Eric SEMERDJIAN, Paris
- le 28, Koharig ZAHREDJIAN, Villemomble
- le 30, Gérard ANTONIN, Paris
- le 31, Armand NICHANIAN, Le Raincy.

**JOYEUX ANNIVERSAIRE
EN AOUT 91**

- le 1er, Louise CHIRAQUIAN, Noisy-le-Grand
- le 1er, Mélanie MAROUTIAN, Noisy-le-Grand
- le 1er, Ari PALUYAN, Villemomble
- le 2, Gérard HADJIAN, Nogent-sur-Marne
- le 3, Jacques DEMIRCI, Clichy-sous-bois
- le 5, Nadia ANTONIN, Paris
- le 6, Christian KAZANDJIAN, Sevran
- le 8, Markrit KUYUMCU, Sevran
- le 9, Tigran MELTONIAN, Noisy-le-Grand
- le 10, Jacques SERDJANIAN, Chelles
- le 10, Marianne YERAMIAN, Noisy-le-Grand
- le 18, Astrid MALDJIAN, Bry-sur-Marne
- le 27, Claire HATCHIKIAN, Paris
- le 28, Edouard BOZADJIAN, Limeil-Brevannes
- le 28, Hélène YAZIDJIAN, Noisy-le-Grand
- le 29, Antoine SIYAHIAN, Livry-Gargan
- le 29, Aline YAZIDJIAN, Noisy-le-Grand.

**JOYEUX ANNIVERSAIRE
EN SEPTEMBRE 91**

- le 1er, Jean-Pierre HATCHIKIAN, Noisy-le-Grand
- le 3, Massis GUREGHIAN, Nogent-sur-Marne
- le 3, Jean PAPAZIAN, Chelles
- le 4, Mickaël ZARTARIAN, Neuilly-sur-Marne
- le 7, Pierre MORILLE, Chelles
- le 8, Annie AMANATIAN, Bry-sur-Marne
- le 9, Iris CILIAN, Noisy-le-Grand
- le 14, Aram LALIKOGLU, Gonesse
- le 16, Micheline ALEXAN, Chelles
- le 16, Nathalie MALDJIAN, Bry-sur-Marne
- le 16, Lina SARIAN, Nogent-sur-Marne
- le 17, Armine MENUSET, Gagny
- le 18, Grégoire MADJARIAN, Le Perreux-sur-Marne
- le 22, Antoine SEMERDJIAN, Paris
- le 24, Jean GHOSAROSSIAN, Noisy-le-Grand
- le 25, Daniel MALDJIAN, Bry-sur-Marne
- le 27, Eugénie MADJARIAN, Le Perreux-sur-Marne.

ETAT DES RECETTES ET DEPENSES EXERCICE 1990

DEPENSES

Animations	2 350,00
Achat de livres	12 749,26
Affranchissements	1 120,00
Divers dons	694,00
Cotisation MPT Eugène Pottier.....	150,00

RECETTES

Cotisations	5 178,00
Rétrocession de livres	6 201,00
Subvention de la Ville de Noisy-le-Grand	5 000,00
Déficit de l'exercice	684,26

Total	17 063,26	17 063,26
-------------	-----------	-----------

RECETTES	16 379,00 F
DEPENSES	17 063,26 F
Déficit	684,26 F

BILAN DE L'ACAM AU 31/12/90

ACTIF

Caisse d'Epargne Ecureuil de Paris	13 375,41
Espèces	159,65
Valeur du stock livre C. Mutafian ..	304,00
Valeur du stock livre Parèv	3 312,00

.....17 151,06

PASSIF

Editions BPI (<i>Parèv</i>)	3 312,00
Affranchissements	1 120,00
Provisions	12 719,06

.....17 151,06

**Le trésorier de l'ACAM
Suzanne MORILLE**

QUINZAINES CULTURELLES ARMÉNIENNES DE L'ASSOCIATION ARTISTIQUE DE LA BANQUE DE FRANCE

Une collaboration fructueuse.

Riche idée que cette Quinzaine Culturelle arménienne qui s'est déroulée à partir du 27 mai 1991 dans les locaux de l'immeuble Ventadour.

Durant une semaine, l'une des salles du premier étage a abrité trois expositions consacrées à des dessins d'illustrations de contes arméniens, à des photographies de reportages sur les événements récents d'Arménie et du Karabagh, et enfin à des copies de miniatures arméniennes issues des manuscrits du Musée d'Erevan, le Madenataran.

Deux conférences données dans la salle de spectacle ont ensuite permis de mieux connaître le patrimoine de ce pays, plus connu d'un large public pour sa triste actualité. Le 29 mai 1991, après projection d'un court documentaire, deux conférenciers, MM. Mutafian et Donabédian ont, successivement, évoqué les grandes époques historiques et

politiques de l'Arménie depuis l'Antiquité jusqu'à la période contemporaine, avec les difficultés récentes rencontrées au Karabagh.

Lors de la deuxième conférence, le 5 juin 1991, M. Donabédian a présenté, après un film sur les merveilles du Madenataran, un panorama, aussi précis que le temps imparti le lui permettait, sur l'architecture arménienne du VIe au XVIIe siècle, témoin des diverses orientations et influences qui ont jalonné l'histoire de l'Arménie.

En conclusion, la Quinzaine Culturelle Arménienne a été une réussite à laquelle le public a témoigné un intérêt mérité.

Micheline MOURADIAN

[Membre de l'Association Artistique de la Banque de France]

L'A.A.B.F. est un ensemble de services et de sections dont le rôle est de favoriser le développement artistique et culturel de ses adhérents. Nombreux sont les moyens utilisables dans cette perspective : en 1990, plus de 3 000 heures de cours, de conférences et de projections ont été assurées par des professionnels, sans oublier le travail pédagogique assuré bénévolement par de nombreux adhérents de sections et par les membres des commissions thématiques.

...L'antenne de Marne-la-Vallée confirme son réveil spectaculaire par l'étude de la mise en place, à la rentrée de septembre, de cours instrumentaux : piano, clarinette, guitare,.... Plus de 40 collègues ont déjà manifesté leur intérêt pour ces activités...

Extrait de l'éditorial de Pierre PAPADACCI, président de l'A.A.B.F., dans le numéro 9 (avril 91) de Spirale, le mensuel de l'A.A.B.F.

EXPOSITION D'ENLUMINURES ET MESSE ARMÉNIENNE A BRY-SUR-MARNE

Art et œcuménisme.

Après avoir été exposée au temps de Pâques en la Chapelle Sainte-Thérèse des Richardets à Noisy-le-Grand, la collection d'enluminures de l'ACAM a été confiée à la paroisse de Bry-sur-Marne où elle est restée également une quinzaine de jours.

Ces enluminures, reproduites par des artistes arméniens contemporains d'après celles des manuscrits religieux des XIIe et XIIIe siècles, illustrent des scènes et des personnages des Évangiles. Leur qualité artistique originale, scrupuleusement conservée par les artistes, a impressionné tous ceux qui les ont approchées et leur a permis ainsi de découvrir quelques-uns des trésors, autrement inaccessibles, de la Bibliothèque nationale d'Arménie.

Pour clôturer cette exposition, l'ACAM a organisé une cérémonie bien dans la tonalité des œuvres exposées. Le 25 mai 1991, à 18 h 30, la messe du samedi soir à Bry-sur-Marne a pris un caractère exceptionnel : elle a été célé-

brée en arménien par le Père Joseph KERIGHIAN, avec le chœur et l'organiste de l'église arménienne catholique de Paris.

C'était bien effet une messe catholique, dite — et chantée — en arménien classique selon le rite immuable. Cette langue ancienne, ou « krapar », utilisée de nos jours uniquement pour la liturgie, est à l'arménien moderne ce que le latin est au français, à l'espagnol, l'italien, au portugais et au roumain.

Avant le début de l'office, le Père Jean GAILLEDROT, titulaire de la paroisse de Bry-sur-Marne, a tenu à présenter aux fidèles, qui emplissaient entièrement l'église, le célébrant et la cérémonie, en mettant l'accent sur ce qu'elle serait le nécessaire couronnement de l'exposition.

Réciproquement, le Père Joseph KERIGHIAN avait fait disposer sur les sièges, à l'usage des fidèles une petite brochure portant la traduction française de toutes les prières, leur déroulement

exact, et en prime le texte phonétique des chants du chœur. Enfin, pour une compréhension parfaite, il accompagna sa célébration de brèves indications en français permettant à chacun de suivre sans difficulté.

La messe a été suivie avec attention et un très grand recueillement perceptible sur les visages de tous les fidèles. Il faut ajouter que la qualité des chants accompagnés à l'orgue ne pouvait laisser personne indifférent. Cela s'est d'ailleurs confirmé dans les commentaires glanés à la sortie : les mots d'œcuménisme et les souhaits de renouvellement étaient de toutes les conversations.

Après la messe, un verre de convivialité avait été préparé dans le jardin du presbytère à l'intention des fidèles que quelques minutes supplémentaires de réunion amicale n'ont pas effrayés !

Daniel TER-SAKARIAN
Vice-président de l'ACAM

Extraits de la presse locale...,

nationale...,

internationale !

FRANCE ARMÉNIE

LE JOURNAL DES ARMÉNIENS DE FRANCE N° 101 Mai 1991 - Prix : 18 F

MARNE LA VALLEE

Mme Richard, maire de Noisy le Grand et M. P. Pilibossian

QUINZAINES CULTURELLES ARMÉNIENNES

Organisées par l'ACAM, Association Culturelle Arménienne de Marne la Vallée, expositions, conférences, concerts et autres activités se sont déroulés du 11 au 23 mars 91. Des photos d'Antoine Agoudjian aux tableaux des Artistes Plasticiens Arméniens de France, le public local a pu apprécier un aspect de la culture arménienne de la diaspora. L'histoire a été abordée lors d'une soirée avec Patrick Donabedian et Claude Mutfian. Quant à la musique, elle a trouvé une place de choix avec un pro-

gramme classique et arménien interprété par Daniel Nazarian au violon et Laurence Mekhitarian au piano. Sur cette vaste étendue géographique qu'est Marne la Vallée, nous ne pouvons que saluer les initiatives de l'ACAM qui, bien que d'un impact encore modeste, font connaître notre vie et notre culture tout en rassemblant une communauté disséminée.

G. M.

La Quinzaine Culturelle Arménienne de Noisy-le-Grand/Marne-la-Vallée a été annoncée dans les quotidiens et périodiques suivants :

- *Le Journal de Noisy-le-Grand*, mensuel d'informations municipales, numéro 40 de mars 1991

- *L'Hebdo 93*, hebdomadaire d'informations locales, numéro 529 du 15 mars 1991

- *HARATCH*, quotidien en langue arménienne, numéro des 9 et 10 mars 1991

- *ACHKAR*, hebdomadaire en langue arménienne, numéro 1648 du 16 mars 1991.

Des articles sur la Quinzaine ont paru dans les journaux et périodiques suivants :

- *Le Journal de Noisy-le-Grand*, mensuel d'informations municipales, numéro 41 d'avril 1991

- *FRANCE-ARMÉNIE*, mensuel bilingue français-arménien, numéro 101 de mai 1991

- ainsi qu'en République d'Arménie : Երեկոյան Երեվան (d'Erevan), numéro 50 (10021) du 8 mars 1991, et Հայաստանի Հանրապետութիւն (journal national), numéro 119 (182) du 1er juin 1991.

CHELLES

SAMEDI 21 SEPTEMBRE
ET
DIMANCHE 22 SEPTEMBRE 1991

l' Association Culturelle Arménienne
de Marne-la-Vallée

*vous accueillera sur son stand
dans le cadre du*

CARREFOUR DES ASSOCIATIONS

à la

GRANDE FETE D' AUTOMNE

Centre Culturel de Chelles (77)

Place des Martyrs de Chateaubriant

Venez nombreux !

ON NOUS ECRIT DE ROUMANIE

Tigrane Ter-Krikorian

Nous avons eu le plaisir de recevoir M. Tigrane Ter-Krikorian, intellectuel de Roumanie, à notre réunion amicale du 22 octobre 1989 (voir le Bulletin n° 6, page 2) ; à cette occasion nous avons entendu une remarquable conférence sur les Arméniens de Roumanie.

Nous avons reçu récemment une correspondance de M. Ter-Krikorian, dont nous publions de larges extraits avec la certitude qu'ils intéresseront nos lecteurs.

Հաճոյքով ստացայ ACAM-ի այս տարուայ վերջին պարբերաթերթը զոր հետաքրքրութեամբ կարդացի: Շատ գնահատելի է ձեր եւ ձեր աշխատակիցներու յարատեւ ազգասիրական աշխատանքը:

Մենք ալ այստեղ, շնայած մեր փոքրաթիւ գաղութի ուժերուն, կը ջանանք Հայերը Հայ պահել եւ պահպանել մեր երիտասարդութեան ազգային գիտակցութիւնը շնորհիւ նոր ուժով մի բարեացակամութեան : Թէ՛ նոր Կեանք հայ եւ ուումաներէն լեզուներով եւ թէ՛ Արարատ ումաներէն լոյս տեսնող ամսաթերթերը կարելոր նիւթական նպաստ կը ստանան կառավարութենէն, այլապէս բոլորովին անկարելի պիտի ըլլար երկու պարբերաթերթ հրատարակել քանի մը հազարնոց գաղութի մը համար: Վերջերս Ռումանահայ միութեան վերադարձուցին նաեւ նախկին երկարկանի հայկական դպրոցի շէնքը, ինչպէս նաեւ Սուշավայի վանքերուն պատկանող նախկին հողերը:

Ինչ կը վերաբերի հայ ժողովրդի պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրուած իմ գրքի հրատարակութեան խնդրին, հակառակ թուղթի պակասին եւ տպարաններու բեռնուածութեան, հրատարակչականը վերջապէս հետոս պայմանագիր կնքեց յանձն առնելով զայն տպագրել մինչեւ տարեվերջ: Պէտք կը զգացուի մեր դատը Ռումանացիներուն ներկայացնել քանի որ այստեղ ալ թուրք դեսպանատունը սկսած է հակահայկական վարդապետութիւն քարոզել:

Ապրիլ 24-ին ումէն երեսփոխանական ժողովին մէջ մեր հայ երեսփոխան Վարուժան Ոսկանեան նշեց, ճառով մը, եղեռնի յուշի օրը, զոր մասամբ հաղորդեցին նաեւ հեռատեսիլով:

Ի պատասխան, Մայիս 13-ին, թուրք եւ թաթար ազգաբնակչութեան ներկայացուցիչը, նոյն Խորհրդարանի բեմէն հերքեց մեր երեսփոխանին ըսածները, փաստարկելով ծանօթ թրքական սուտերով, ամբաստանելով Հայերը « տեռորիզմի » մէջ, եւ իբրեւ թէ մեծ տէրութիւններուն ձեռքը գործիք եղեր են Թուրքիոյ դէմ: Կը պատրաստուինք հարկ

եղած պատասխանը տալ թէ մեր թերթերուն եւ թէ ումէն մամուլի միջոցով:

Մեր դժբախտութիւնը այն է որ, ներկայիս գրեթէ բոլոր պետութիւնները Թուրքիոյ հետ շահեր ունին եւ շէն ուզեր « գործ աւել »: Ըստ այստեղի թուրք դեսպանին խօսքերուն, « Մենք հիմայ նոյնիսկ Հայաստանի հետ լաւ յարաբերութիւններ սկսած ենք մշակել, իսկ դուք, սփիւռքահայերդ էք որ թշնամական դիրք բռնած էք »: Ա՛ն քեզի գործ: Կացութիւնը բաւական բարդ է:

Տիգրան ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Albert Hovhannessian nous a quitté...

Nous apprenons avec regret le décès d'Albert Hovhannessian, Président de l'Union des Coopératives d'Arménie, survenu à la suite d'un accident de voiture à Erevan tôt dans la matinée du 1er juin 1991. Par une tragique ironie du destin, M. Hovhannessian finançait un film-document sur la mort « accidentelle » du poète Barouir Sevag.

Nous rendons hommage à sa générosité bien connue, et qui s'était particulièrement manifestée pour les réfugiés arméniens de Soumgaït.

C'est Albert Hovhannessian qui nous avait permis d'acquérir les copies de miniatures de manuscrits arméniens, dont de nombreuses expositions ont déjà été réalisées avec succès.

Rappelons que M. Hovhannessian avait été notre hôte à Noisy-le-Grand et qu'il avait participé à notre réunion amicale du 9 décembre 1990 (voir Bulletin n° 10, page 2).

Philippe PILIBOSSIAN

NAISSANCE

Chelles

M. et Mme PAPAŽIAN

ont la joie de vous faire part de la naissance
le 21 mars 1991 de leur petite-fille

Anouche

au foyer de leurs enfants
Siranouche et Chahen Chichkoyan

MARIAGE

Chelles

Véronique BOURDELAT
et Aroutioun PAPAŽIAN

ont la joie de vous faire part
de leur mariage le 27 juillet 1991

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

ՆԱՒՈՐԴ տասնամեակի հայկական կեանքի համառօտ բովանդակութիւնը գծելով, սապէս կ'եզրակացնէինք Միութեանս Տեղեկագրին մեր վերջին քրոնիկոն.

« Եւ էրզրումի կայազօրի հրամանատար գնդապետ Թորգոմի անկախութեան յայտարարութենէն ետք, Ա. Ահարոնեանի, Պօղոս փաշա Նուպարի, Մ. Տամատեանի, Լեոնահայաստանի Հանրապետութիւնները իրարու կը յաջորդեն մինչեւ Կովկասեան Հայաստանի խորհրդայնացումը առանց Հայկական հարցը լուծելու: »

Ներկայ տասնամեակին կացութիւնը վատթարացաւ. 1915-ի արսորին ու Չարդին 1922-ին յաջորդեցին նոր արտագաղթեր, ստեղծելով Հայ Սփիւռքը, որուն կը սպառնայ « ճերմակ Չարդը », սպազգայնացումը:

Հայկական հարցը միջազգային բեմը բարձրացաւ 1878-ի Պերլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածով, որպէս Տաճկահայաստանի բարենորոգումներու խնդիր. ինքնավարութեան կամ անկախութեան ոչ մէկ խօսք կայ:

Աւելի'ն:

Ինչպէս կը գրէ նախորդ դարու Պոլսահայ խմբագիր մը, «Որպէսզի Հայաստան անկախութիւն ձեռք ձգէ, պէտք է որ Օսմանեան, Պարսկական ու Ռուսական երեք կայսրութիւններու դէմ յաղթական պատերազմներ մղէ: » Իսկ Ռուսաստանի կողմէ գրաւում մը եթէ Հայոց անձն ու գոյքը կ'ապահովէ, զանոնք կ'ապագայնացնէ. այս պարագային, « Խերը տես Հայ ազգին », կ'ափսոսայ Արփիար Արփիարեան:

1914 Յունուար 26-ի ռուսեւթուրք համաձայնութիւնը թէեւ բարելւուման կարգ մը հաւաստիքներ կու տար, համաշխարհային պատերազմը թուղթի վրայ եղած կարգադրութիւնը Չուրին տուաւ, մեզ ալ հետը քշելով:

Ալեքսանդրոպոլի, Մոսկուայի, Կարսի դաշնագիրները Սէվոփի դաշնագիրը ջնջեցին. Քէմալական շարժումը, որ ինքզինքը « Արեւելեան նահանգներու օսմանեան իրաւունքներու պաշտպանութեան ընկերութիւն » հռչակեց, Խորհրդային Միութեան օգնութեամբ Իտալիան Ատալիայէն, Յարանսան Կիլիկիայէն, Յունաստանը Իզմիրէն, Համաձայնականները Կ. Պոլիսէն վտարեց, ու « Մերձաւոր Արեւելքի դրութիւնը կարգաւորելու համար » հրաւիրուած Լոզանի ժողովին մէջ երէկի իր բոլոր

թշնամիները ծունկի բերաւ: Իսկ Մովսէս-Մով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ախոյեանները, այս անգամ խնդրարկուի վիճակին իջած, Տաճկահայութեան համար Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ « Հայկական Օճախ » մ'անգամ չկրցին ապահովել:

Երէկի յաղթականները իրարու հետ մրցումի ելան Թուրքիան վերականգնելու համար: Թուրքեյոյն պատերազմի ընթացքին Խորհրդային Միութեան պատերազմական կոմիսար Թրոցքի բանակի պատուոյ մարէշալ կարգուեցաւ, Թիֆլիսի մէջ Շահվերտեան թրքական յաղթանակները համանավար յաղթանակներ սեպեց, Գարախան Անգարա գնաց որպէս բարեկամութեան ռահվիրայ:

Այսպիսով « ընկեր Թալէաթ »-էն ետք « ընկեր Քէմալ » մ'ալ ունեցանք, մէկը միւսէն աւելի հայա-հալած:

ԵՏ շմնալու համար, Յրանսայի մէջ Բիէն Լոթի, Գլօտ Ֆառէն, ընկերվարական Լէօն Պլում, համայնավար Մառսէլ Քաշէն, Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանութեան Լիկան, « ազգերու ազատագրութեան եւ զաղութարարական արշաւանքներու դէմ », Կիլիկիոյ պարպումը պահանջեցին, ի գին 150 000 Հայութեան գաղթին:

Յրանքեւթուրք սիրաբանութեան այս նոր շրջանին է որ զուգահիւսեցաւ Կ. Պոլիսէն, Իզմիրէն, Կիլիկիայէն Հայերու խուճապահար փախուստը դպի արտասահման ուր զիրենք կ'լլելու պատրաստ Մուրիսին կլափը իրենց կ'սպասէ:

Երբ զաղթականութիւնը Մարսէլ խուճեց, Առեւտրական Սենեակի նախագահ Ատոռիէն Առթօ, գրեց թէ « ... Այս աղտոտ Հայերը կողոպտած ու կոտորած են Թուրքերը Կիլիկիոյ մէջ. պէտք է թրքասէր ըլլալ, եւ ոչ թէ հայասէր », իսկ ընկերվարական ծերակուտական-քաղաքապետ Տոքթ. Ֆլէսիէն առաջարկեց Հայերու մուտքը արգիլել եւ քանի մը օր առաջ եկածները արտաքսել:

Մասամբ Իզմիրցի, Կիլիկեցի, Խարբերոցի առաջին զաղթականներու Օգնութեան Յանձնախումբը շքաւորները զանազան պանդոկներ տեղաւորեց անոնց անկողին ու ճաշ ապահովելով. Հայաստանի Հանրապետութեան Մարսէլի ներկայացուցիչ Տիգրան Միրզայեանց Գան Օտտոյի զինւորական կայանը վարձեց, որուն տնօրէն կարգեց լէգէոնական սէրժան Թաւոր Խաչիկեանը: Քիչ

1921 - 1930

ատենէն ինքնաբաւ այս տիպար կայանը, որ ատեն մը մինչեւ 3 000 հոգի պատսպարեց, իբր « փոքրիկ Հայաստան » օտար այցելուներու հիացումին առարկայ դարցաւ:

Բըթի Բոովանսալի Խմբագիր Բիէն Հիւմպուռ, իր թերթին մէջ կայանին նկարագրութեան էջ մը յատկացնելով կայանին վարժարանը այցելելէ ետք իր յօդուածը սպալէս կ'եզրակացնէ. « Մանուկները, որոնց թիւը կ'աճի օրէ օր, քիչ-քիչ, յարմարելով ֆրանսական դաստիարակութեան, լաւ քաղասցիներ պիտի ըլլան, եւ ժամանակի ընթացքին մեր ցեղին հետ պիտի ձուլուին: »

Նոյնը պիտի կրկնէր Ներքին Գործոց նախարարութեան քննիչը աւելի բրտօրէն. « Կայանը պիտի փակենք, որովհետեւ մենք ձեզի ձուլելու համար հոս բերած ենք: »

Ճրանսա ծերերու երկիր մը դարձած էր. ուրիշ շատ մը օտարներու հետ Հայերը նոր արիւն պիտի ներարկէին անոր երակներուն մէջ:

Տեղական լեզուին ու բարբերուն անծանօթ, անոնք Ռօն գետին ափերը քերելով Փարիզ ու Սթոասպուրկ հասան գոհանալով քիչ վարձքով ծանր գործեր ընդունիլ, ընտանեկան ու համայնական կեանք մը ստեղծելու համար, մինչեւ որ Հայրենիքի ճամբաները բացուէին:

Հայրենակարօտ բազմութիւններ կ'ուզէն լորգաղթել: Խորհրդային Հայաստան կը մերժէ նորերը ընդունիլ, պատճառաբանելով թէ « Հայաստան հողային ֆոնտ չունի, ուստի պէտք է վերջ տալ Հայութեան հաւաքման գաղափարին Հայաստանի մէջ եղած 300 000 արեւմտահայ գաղթականները ցրուել Ռուսիոյ մէջ: »

Նոյնը կրկնեց մեզի Հ.Օ.Կ.ի նախագահ Գրիգոր Վարդանեան իրեն ի պատիւ սարքուած գինեձօնի մը ընթացքին, Մարսէլյ, Գան Օտտոյի մէջ:

Նոյն ատեն, Ալ. Միասնիկեան, « Հայաստանի ֆիզիքական գոյութիւնը պահելու համար », հայկական հարցը փակուած սեպեց. նոյնը գրեց Խորհրդային Հայաստան, աւելցնելով թէ « Ազգային դատէն միանգամ ընդմիշտ հրաժարած են Խորհրդային Հայաստանի բոլոր աշխատաւորները: »

Եւ Հայաստան-Սփիւռք կապերը խզելու համար ազգային կրօնքն ու մշակոյթը հալածուեցան, Դաշնակցութիւնը դատարան քաշուելով մահուան դատապարտուեցաւ, մեսրոպեան ուղղագրութիւնը

չարափոխուեցաւ, արեւմտահայ մտաւորականները իմպերիալիստ նկատուեցան, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հարուստները շահագործող վաշխառու բորենիներ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը թալանչիներու կազմակերպութիւն:

Այսու ամենայնիւ, վերաշինացներու խողովակով կարելոր թիւով գաղթականներ կրցին ներգաղթել:

Հայաստանի մէջ դադրած քաղաքացիական կռիւը արտասահման անցաւ նպատակ ունենալով արտասահմանի դիրքորոշումը Խորհրդային Հայաստանի նկատմամբ:

ԲԱՆՍԱԿԱՆ իշխանութիւնները, հալածուելով մէկտեղ Հայ համայնավարները, ազատ ասպարէզ տուին հայկական կեանքին: Շուտով Հայաշատ կեդրոնները եկեղեցիներու եւ վարժարաններու ցանցով մը պատուեցան:

Կուսակցութիւնները իրենց օրկանները ունեցան: Ճրանսայի մէջ պարբերականներէն յիշենք Զօպանեանի Անահիտը, Բալուեանի Զուարթնոցը, Պարսամեանի Կեանք ու Արուեստը, ուր հիներու կողքին նոր տաղանդներ յայտնաբերուեցան:

Տրդատ Նշանեանի Տրամաթիքը Փարիզ, Մանուէլ Մարութեանի Տրամաթիքը Մարսէլյ, բազմաթիւ երգչախումբեր, սիրուած երգիչներ ու ջութակահարներ շատ մը բեմեր զարդարեցին:

Ուսանողական Միութիւնը, Հ.Մ.Ը.Մ.ը, Հայ սկաուտներու կազմակերպութիւնը, Զ.Ո.Մ.ը, Հ.Յ.Դ. թանգարանը, Թրոքատէրոյի ցեղային թանգարանին հայկական բաժինը, Նուպարեան գրադարանը, Յարդգողի ժողովրդական համալսարանը, Սանասարեան լսարանական միութեան գրական ժողովները, Մինաս Զերագի, Արշակ Զօպանեանի, Աւետիս Ահարոնեանի յոբելեանները, Անի արուեստագէտներու միութիւնը, Հ.Բ.Ը.Մ.ը Աղքատախնամը, Կարմիր Խաչը, Հայ սպայից միութիւնը, Լէզէոնականներու միութիւնը, եւ անհամար Հայրենակցական միութիւնները իրենց ժողովներով, երեկոյթներով, դաշտահանդէսներով մեծ եռուզեռ մը ստեղծեցին, առանց մոռնալու Մայիս 28-ի, Ապրիլ 11/24-ի, Նոյեմբեր 29-ի տարեդարձները, որոնք ոգեկոչուեցան ջերմեռանդ կերպով, պահ մը մոռցնել տալով Հայ սփիւռքի մութ ապագան:

ԼԵՒՈՆ ԽԱԶԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մամուլ՝

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ. Եունիըն Սիթի՝ Սադայէլ. Լոս Անճէլէս՝ Արմենիա, Արգէնոս, Բանուր, Գերմանիկ, Գործաւոր, Զուարթնոց, Լրատու, Կիրիւնի յուշ, Նոր Աշխարհ, Նոր Արաբկիր, Շինարար, Պրոլետար, Ջանասէր, Սադայէլ. Զիքակօ՝ Ծօ Վառ, Բժիշկ, Հայրենիք. Սան Ֆրանսիսքօ՝ Ծիածան. Տիթրոյթ՝ Կամք, Մասիս. Տիլատէլ Տիա՝ Հայ Սիրտ, Հորիզոն. Տրէզնօ՝ Կենաց ճամբան:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ. Պուէնոս Այրէս՝ Արժանթինեան Մամուլ, Նոր երկիր, Շիրակ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Պերլին՝ Արեգ:

ԵԳԻՊՏՈՍ. Աղեքսանդրիա՝ Աստղ, Արաքս, Արաբա, Հայ Բուժակ, Սֆինքս, Փունջ, Գահիրէ՝ Լուսարձակ, Հայկական Սինէմա, Հրեղէն Սիւն, Հ.Օ.Կ., Մասիս, Յիշատակարան, Նոր Շարժում:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ. Ժընէվ՝ Ծիլ:

ԹՈՒՐԿԻԱ. Իզմիր՝ Պատրաստ. Կ. Պոլիս՝ Ազդարար, Անուշապուր, Առաւօտ, Արեւ, Արծիւ, Աւետիս, Բարձրավանք, Դարման, Հայ Բուժակ, Դիտակ, Լսարան, Կանթեղ, Կեսուր, Կիթառ, Հայ Խօսնակ, Մարգաշխարհ, Մարմարա, Մեղու, Նոր Լուր, Շարժում, Շեփոր, Սկաուտ, Վաստակ, Տաթեւ:

ԼԻԲԱՆԱՆ. Պէյրութ՝ Ազդակ, Լիբանան, Կրթասիրաց, Հայ Կեանք, Նոր Փիւնիկ, Որբաշխարհի Աստղ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Աթէնք՝ Արձագանգ, Երկունք, Ժողովուրդի Չայն, Լուսաղբիւր, Հրագոյն, Նոր Շարժում, Նոր Օր, Յաղթանակ. Սելանիկ՝ Ալիք, Աշխատանք, Արեւելք, Նոր Ալիք, Օլիմպոս:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ. Թաւրիզ՝ Նոր Կեանք, Ռանչպար Իրանի, Վերածնունդ:

ՊՈԼԿԱՐԻԱ. Բլովսոիվ՝ Նոր Աշխարհ, Պահակ. Խոսքովօ՝ Օշական. Ռուսչոք՝ Հայ Աշակերտ, Պալքանեան Մամուլ. Սոֆիա՝ Արաքս, Արծիւ, Ջանգ, Նոր Արաքս, Նոր Ռահվիրայ:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ. Պուրէշ՝ Արի, Երկիր, Մասիս, Նաւասարդ, Նոր Արշալոյս:

ՐՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ. Արմաւիր՝ Աշխատանքի Ճանապարհ. Թիֆլիս՝ Արուեստ գրականութեան եւ գիտութեան, Գրական Շաբաթ, Դարբնոց, Կարմիր Միլեր, Կարմիր Ուղի, Հայրենաշէն, Նոր Կեանք, Պայքար, Պրոլետար, Վահագն, Վերելք. Մոսկվա՝ Համբաւաբեր, Standard. Պաքո՝ Լրատու. Սիմֆերապոլ՝ Կոմունայի Չայն:

ՐՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ. Ալեքսանդրապոլ/Լենինական՝ Կարմիր Երիտասարդ, Կարմիր Ուղի, Հարուստային Տեքստիլ շէնք, Նոր Արշալոյս, Շիրակի Ռանչպար, Տպագրող. Գորիս՝ Երիտասարդ Ռաշպար. Դիլիջան՝ Աշխատանք. Էջմիածին՝ Հայաստանի Օգն. Կոմիտէ. Երեւան՝ Ազրարային ֆրոնտում,

Ազատ եկեղեցի, Ազատ Հայաստան, Անաստուած, Աշխատանք, Աշխատանքի Տեղեկատու, Առողջ Կենցաղ, Արհեստակցական Շարժում, Արուեստ, Գիղատնտեսական Կեանք, Գրական Դիրքերում, Երիտասարդ Բոլշեւիկ, Կարմիր Ջինուր, Կոլխոզնիկ, Սոց. Տնտեսութիւն, Հայաստանի Կոոպերացիա, Հրաւիրակ, Մաճկալ, Մշակ Հայաստանի, Նորք, Պահակ, Պայքար, Պիոների Կանչ, Պիոների Ղեկ, Պրոլետար, Վերելք, Տպագրական Բանուր. Նոր Բայազէտ՝ Կարմիր Լոռի. Ստեփանակերտ՝ Երիտասարդ լենինեան, Խորհրդային Ղարաբաղ, Կայծ:

ՍՈՒՐԻԱ. Հալէպ՝ Գիտական Շարժում, Եփրատ, Զարգացիր, Կեանք, Մարանաթա, Նոր Աւետաբե՝ Սուրիական Մամուլ:

ՏՐԱՆՍԻԱ. Լիոն՝ Բանբեր. Մարսէյլ՝ Ազատ Խօսք, Բանբեր, Ջանգ, Ծովակ, Հաճըն, Հայ Գիր, Հայ Հաւատք, Հայ Սիրտ, Հայ Հոսանք, Տարագիր, Յօղ. Շէյն՝ Ազատամարտ. Փարիզ՝ Ապագայ, Առողջ Կեանք, Արագած, Արարատ, Արձագանգ ճշմարտութեան, Արշաւ, Բանուր, Բանուր-Պարիս, Բուժանք, Գործաւոր, Երեւան, Երկունք, Ջանգ, Զուարթնոց, Խարտոց, Խորամանկ Աղուէս, Կալոսօ, Կիկօ, Հայ Արի, Հայ Բանուր, Հայ Սկաուտ, Հայաստանի Չայն, Հայրենակցական մամուլ, Հնչակեան մամուլ, Միութիւն, Յառաջ, Նոր Երկիր, Նորաշէն, Ջանք, Վերելք, Տեղեկատու Հայաստանի Հանրապետութեան, Յուլք, Le Foyer:

Քանի մը գիրք՝

Մ. Արեղեան՝ Սամայ Ծոեր. Ն. Ադոնց՝ Հայ Հին շինականութիւնը. Թ. Ազատեան՝ Աղբիւր անմահութեան, Միսաք Մեծարենց. Ալագան՝ Երգական ուղեգրներ եւ յաղթանակի. Հ. Ն. Ակիւնեան՝ Հինգ պանդուխտ տաղասացներ. Հ. Աճառեան՝ Հայերէն արմատական բառարան. Ա. Ահարոնեան՝ Կարօտ Հայրենի. Անդրանիկ՝ Առաքելոց վանքի կոհիւր, Կովկասեան ճակատի օրագրութիւնը. Ա. Անտոնեան՝ Մեծ ոճիրը. Հ. Արմէն՝ Արմենիզմը. Յ. Աւագեան՝ Այսպէս ապրեցանք, Գրական դէմքեր:

Կ. Յ. Բասմաջեան՝ Ամիրտովլաթ Ամասիացոյ Անգիտաց անպէտ կամ Բառարան բժշկական նիւթոց. Ա. Բիւրատ՝ Վերջին բերդը:

Կ. Գաբիկեան՝ Եղեռնապատում. Թորգոմ եպ. Գուշակեան՝ Խրիմեան Հայրիկ:

Զ. Եսայեան՝ Անձկութեան ժամեր, Մելինա Նուրի Հանըմ, Նահանջող ուժեր, Պրոմէթէոս ազատագրուած. Հ. Երամեան՝ Յուշարձան Վասպուրականի:

Կ. Զարեան՝ Տատրագոմի Հարսը, Օրերի պսակը. Մ. Զարիֆեան՝ Տրամութեան եւ խաղաղութեան երգեր. Պ. Զարոյեան՝ Մեռնողները. Գ. Զօհրապ՝ Անհետացած սերունդ մը, Էջեր ուղեւորի մը օրագրէն:

Ռ. Թէրլէմէզեան՝ Կոմիտաս վարդապետ. Թէոդիկ՝ Ամենոյն տարեցոյցը, Գողգոթան. Լ. Թիւթիւնճեան՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը որպէս պետական գործօն. Ա. Թիւրապեան՝ Գ.

1921 - 1930

Կիւլպէնկեան հայ միլիոնատէրը եւ իր կեանքը. Բ. Թօփալեան՝ Այգահանդէս:

Ա. Իսահակեան՝ Աշնան ծաղիկներ, Արծակ էջեր, Լիլիթ:

Կ. Խրայեան՝ Մովք-Կէօլճիկ. Խրիմեան Հայրիկ՝ Ամբողջական գործեր:

Գ. Կառվարենց՝ Գերեզմանի ծաղիկներ. Վ. Կարաւեան՝ Պողպատէ սերմեր. Ա. Կոթիկեան՝ Ֆիրտուսին եւ նրա Շահնամէն. Կոմիտաս վրդ.՝ Պարեր:

Համաստեղ՝ Անձրեւ, Գիւղը. Վ. Համբարձումեան՝ Գիւղաշխարհ. Վ. Հայկ՝ Հայրենի ծխան. Հ. Հապէշեան՝ Արշակ Չօպանեան. Հ. Վ. Հացունի՝ Դաստիարակութիւնը հին Հայոց մէջ.

Ա. Ճէվիզ՝ Այգեկութը, Նայիրեան երգեր:

Տ. Մազմանեան՝ Յոյգեր եւ երազներ. Մանկունի՝ Հայգաղթականութեան պատմութիւնից. Մ. Մարութեան՝ Դերասանին ցնորքը. Վ. Մեխակ՝ Չէյթունի նահանջը. Ե. Մեսիայեան՝ Անաթոլ Յրանս. Մ. Մարտունի՝ Յ. Թումանեան, Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները գաղութահայութեան մէջ. Լ. Մեսրոպ՝ Օմար Խայեամ եւ իր քառեակները. Կ. Մեհեան՝ Վերջալոյսին տակ. Մ. Մինասեան՝ Մագումն ու նկարագիր Հայ ազգին:

Պրոֆ. Յովհաննէսեան՝ Բժշկական պատմութիւնը Հայաստանի մէջ:

Տքթ. Ա. Նազաշեան՝ Այաշի բանտը. Գ. Նարեկացիի Նարեկ աղօթմատեանը:

Լ. Տաթրեան՝ Հայկական Չարդերը եւ թուրք վարիչները. Ս. Տահէն՝ Կիւլիզարի առեւանգումը. Լ. Տանթ՝ Մեր անկախութիւնը, Շղթայուածը. Ա. Շիրվանզատէ՝ Մորկանի խնամին. Վ. Շուշանեան՝ Գարնանային, Չարչարանքի պահեր. Տահան Տահնուր՝ Նահանջը առանց երգի:

Ե. Ոսկերիշեան՝ Կիլիկեան յուշեր. Զ. Մ. Որբունի՝ Փորձը:

Ե. Չարենց՝ Եպիկական լուսաբաց, երկերի ժողովածու, Բուպայաթ. Մ. Չերազ՝ Ազգային խնդիրներ, Արեւելեան վիպակներ, Կենսական միսիոններ. Ե. Չուբար՝ Չրանցքներ. Վ. Չուբասդեան՝ Ցեղիս գողգոթան. Ա. Չօպանեան՝ Հայ ազգը մեղաւոր չէ, Հայրենի քնար, Մեր գրականութիւնը, Մինաս Չերազ, Տղու հոգիներ:

Գր. ծ. վրդ. Պալաքեան՝ Հայ գողգոթան. Մ. Պարսամեան՝ Ա. Ահարոնեան. Մ. Պէշիկթաշլեան՝ Ընկեր Շահնագար, Սիդոննա, Փարաւոն Սէմ-Անտոն. Մ. Պէրպէրեան՝ Օտար երկիրքներու տակ:

Տքթ. Մ. Սալբի՝ Մեր խաղը. Սանսիվաս՝ Նաւարէնի ճակատամարտը. Ն. Սարաֆեան՝ Անջրպետի մը գրաւումը. Սիպիլ՝ Կնոջ հոգիներ. Զ. Սիրմէլեան՝ Լոյս գուարթ:

Ս. Վրացեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն: Հ. Յ. Տաշեան՝ Հայ ազգի տարագրութիւնը, Հայ բնակչութիւնը Սեւ ծովէն մինչեւ Կարին. Յ. Տէր-Վարդանեան՝ Ինթիլլի-Այրանի սպանդը, Մարաշի Չարդը:

Ն. Փիրանեան՝ Արիւնտ պատմաւածքներ. Ե. Փէրտահեան՝ Կ. Պոլիս. Մ. Փուսուլեան՝ Դրուագներ Չնքուշի անցեալէն:

Յ. Օշական՝ Երբ պատանի են, Նոր պսակ, Խոնարհներու մեհեանը. Եր. Օտեան՝ Ընկեր Փանջունի Վասպուրականի մէջ. Մաղաքիա արք. Օրմանեան՝ Խոհք եւ խօսք:

Գ. Ֆնտզլեան՝ Կորիւն Վարք Մաշտոցի:

ՄԱՀԵՐ

1921 Նկարիչ Տիգրան Եսայեան, որբախոյզ Ռուբէն Հերեան, գրագէտ Սուրէն Պարթեւեան, Հայ յեղափոխութեան ռահվիրարայ Մկրտիչ Փորթուզալեան:

1923 Քաղաքական գործիչ Արմէն Գարօ (Գարեգին Փաստրմաճեան), դիւանագէտ-գօրավար Կոստանդին Կամսարական:

1925 Քաղաքական գործիչ Ալ. Միասնիկեան:

1926 Գրագէտ Միքայէլ Շամտանճեան, ազգային գործիչ Մինաս Չերազ, գրագէտ Երուանդ Օտեան, գրագէտ Թէոդիկ (Թէոդոս Լաբճինճեան), բանաստեղծուհի Շուշանիկ Կուրդինեան:

1927 Հրապարակագիր Բիւզանդ Քէշեան, ազգային հերոս գօրավար Անդրանիկ Օզանեան:

1928 Գրագէտ Հրանտ Ասատուր(եան), Հրապարակագիր Ստեփաննոս Սապահ-Գիւլեան (Տէր-Դանիէլեան):

1929 Երուսաղէմի պատրիարք Եղիշէ արք. Դուրեան, գրագէտ Մեսրոպ Նուպարեան:

1930 Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանց, քաղ. գործիչ Ռուբէն Խան-Ազատ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի հիմնադիր բարերար Պօղոս Նուպար փաշա:

Choix d'ouvrages majeurs, consacrés à l'Arménie et aux Arméniens, parus en français pendant la période des années 1921 à 1930.

G. Altıar, *L'Avenir de la France en Orient*; M. K. Basmadjian, *La Momie d'une princesse arménienne*, *Les Anciens ouvrages arméniens de la médecine*, *Note sur l'histoire de la médecine arménienne*; Paule Henri-Bordeaux, *Antaram de Trébizonde*; René Dastarac, *L'Anneau d'Anahit*; David bey, *La Civilisation arménienne au Moyen-Age*; P. Laurent, *Les Croisés en Arménie*; A. Mandelstram, *La Société des Nations devant le problème arménien*; J. Minassian, *Une Sultane française*; F. Macler, *Anciennes églises d'Arménie*; F. Nansen, *L'Arménie et le Proche-Orient*; F. Neuman, *The History of Vartan*; A. Ohanian, *Dans la sixième partie du monde*; Raffi, *Samuel*; J. de Rohé, *Chouchanik, la jeune arménienne*; Mesrob Seth, *The Republic of Armenia*; Prof. Totomiantz, *L'Arménie économique*; Dr V. Torcomian, *Les Médecins arméniens diplômés de la Faculté de Paris (1843-1921)*, *Les Manuscrits médicaux arméniens de la Bibliothèque Nationale*, *Amirdovlath d'Amasie*; A. Turabian, *L'Eternelle victime de la diplomatie française*.

LE PROFESSEUR FREDERIC FEYDIT (1908-1991)

Disparition d'une figure éminente.

Né à Paris, le 15 avril 1908, Frédéric Feydit suit ses études secondaires au Lycée Hoche de Versailles.

A seize ans, il s'intéresse déjà aux études linguistiques, lorsqu'une famille arménienne vient habiter auprès de ses parents, et lui laisse à son départ *Le Premier livre d'arménien* de Kazandjian, et le *Petit dictionnaire arménien-français* de Yeghia Demirdjibachian.

Il enseigne le français au Collège arménien Samuel Moorat de Sèvres, tout en suivant les cours d'arménien du professeur Macler à l'Ecole des Langues Orientales, du Père Mariès à l'Institut catholique et du professeur Meillet à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes.

Diplômé des Langues O., le professeur Feydit se rend à Venise chez les Pères Mekhitaristes ; il y enseigne le français de 1933 à 1936, et poursuit ses études arméniennes.

Il épousera en 1937 une Arménienne de Milan, qui avait survécu au génocide.

En 1938 il publie un mémoire sur l'historien arménien Heitoun, paru dans la revue *Anahide*, dirigée par Archag Tchobanian. Cet article le fait connaître des milieux arméniens.

Il entre en 1941 au CNRS, qu'il quitte en 1949 pour occuper la chaire d'arménien des Langues O. Il collabore à plusieurs revues scientifiques, dont *Pasmaveb*, de Venise, et *Handès Amsorya*, de Vienne.

Parmi ses œuvres, citons *Grammaire de la langue arménienne - dialecte occidental* (1935), *Manuel de la langue arménienne* (1948), *Amulettes de l'Arménie chrétienne* (1986), ainsi que ses études sur les auteurs satiriques arméniens, Hagop Baronian et Yervant Odian ; de ce dernier, il a publié une traduction du *Camarade Pantchouni*.

Son œuvre majeure restera sans aucun doute sa traduction de l'épopée arménienne *David de Sassoun*, publiée en 1964 sous l'égide de l'UNESCO.

Frédéric Feydit avait épousé la cause arménienne : en 1965, de même qu'il était intervenu vigoureusement lors de l'attaque de Lucien Rebatet dans l'hebdomadaire fasciste *Je suis partout* du 23 février 1937, il publia dans le journal *Le Monde* un remarquable article à l'occasion du cinquantième anniversaire du génocide de 1915, article traduit en plusieurs langues et maintes fois reproduit. La grande silhouette de l'arméniste Frédéric-Armand Feydit manquera aux Arméniens comme ils lui manquent là où il se trouve maintenant : Tant il les aimait !

L'ACAM présente ses condoléances à sa veuve Herminé et à ses enfants M. et Mme Jacques Feydit.

L. H.

RENCONTRE AVEC LEVON TER PETROSSIAN

Visite en France du Président de la République d'Arménie.

Notre association a répondu à l'invitation qu'elle avait reçue en envoyant deux de ses membres à une rencontre entre M. Ter Petrossian, Président du Conseil suprême de la République d'Arménie, et les représentants des institutions et organisations arméniennes de France, le samedi 25 mai 1991 à 20 heures, dans les salons de l'Hôtel Intercontinental à Paris.

Devant plus de six cents personnes réunies dans les salons de l'Hôtel Intercontinental à Paris, M. Ter Petrossian a longuement décrit la situation politique, économique et sociale en République d'Arménie, les relations avec l'autorité centrale de l'URSS, la situation au Karabagh et dans les régions frontalières. M. Ter Petrossian a eu l'occasion de souhaiter un rapprochement avec la république voisine de Géorgie

L'accent a été mis sur l'importance politique du référendum qui se déroulera en septembre prochain, permettant au peuple d'Arménie de se prononcer pour l'indépendance la République ou bien

d'opter pour une autre forme d'autonomie. M. Ter Petrossian s'est également exprimé sur les rapports entre la République d'Arménie et la diaspora, représentant à ses yeux un soutien nécessaire et fort utile en particulier dans le domaine des échanges culturels.

Le Président a fait allusion à son entrevue, qu'il a qualifiée de constructive, avec M. Mitterrand, Président de la République française, et a remarqué qu'une telle entrevue aurait paru inimaginable il y a encore peu. La République d'Arménie compte établir des représentations sous forme d'ambassade dans différentes capitales ; enfin M. Ter Petrossian a affirmé que la France désirait maintenir avec l'Arménie un contact permanent.

Pour ce qui concerne la politique intérieure, M. Ter Petrossian a déclaré sa volonté de combattre les trafics, l'immoralité, et formulé le souhait d'accéder à la démocratie par des moyens compatibles avec le fonctionnement des institutions et facilitant l'action du gouvernement. La plupart des biens fonciers

du Parti communiste arménien ont été repris. Les processus de développement de l'économie, la privatisation des biens de production et l'accession des paysans à la propriété foncières sont engagés.

Dans le débat qui a suivi, M. Ter Petrossian a répondu de manière globale aux questions de l'assistance posées par écrit, et regroupées en thèmes principaux ; parmi ces questions figuraient naturellement les relations avec la Turquie et l'Iran.

Des lettres avaient été préparées par de nombreuses personnes pour être remises au Président Ter Petrossian ; l'auteur de ces lignes proposait, en son nom personnel, une collaboration plus active et plus étroite avec des représentants de la diaspora, avec pour objet l'approfondissement des relations de leur pays avec la République d'Arménie.

Le débat fut clôturé par la prière ՀԱՅՐ ԱՒԵՐ, dite par toute l'assistance.

Nechan Samouelian